
Meddelandeblad

Mottagare: Smittskyddsläkare, infektionskliniker
och vårdcentraler

Juni 2005

Kostnadsfrihet vid undersökning, vård och behandling av allmänfarlig sjukdom

Patienter med en konstaterad eller misstänkt allmänfarlig sjukdom har rätt till kostnadsfria läkemedel samt kostnadsfri undersökning, vård och behandling om den behandlande läkaren bedömer att risken för smittspridning minskar. I samband med förskrivning av läkemedel eller besök för undersökning, vård eller behandling ska den behandlande läkaren pröva om patienten har rätt till kostnadsfrihet enligt smittskyddslagen (2004:168). Detta meddelandeblad kan läkare använda som ett stöd i sina bedömningar.

Vilka omfattas av kostnadsfriheten?

Rätt till kostnadsfrihet enligt smittskyddslagen (2004:168) 7 kap. 1 § (läkemedel) och 2 § (undersökning, vård och behandling) har

- den som är bosatt i Sverige (2 kap. 1–6 § socialförsäkringslagen (1999:799))
- den som har rätt till förmåner utan att vara bosatt här enligt vad som följer av rådets förordning (EEG) nr 1408/71 av den 14 juni 1971 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen
- utländska sjömän när det gäller undersökning, vård, behandling och läkemedel vid gonorré, klamydia och syfilis enligt en internationell överenskommelse om vissa lättnader för sjömän vid behandling för könssjukdom från den 1 december 1924.

När det gäller kostnadsfrihet för undersökning, vård och behandling krävs dessutom att den ges inom landstingens hälso- och sjukvård eller av en läkare som får ersättning enligt lagen (1993:1651) om läkarvårdsersättning eller enligt vårdavtal med landstinget. Kostnadsfrihet för läkemedel gäller dock oavsett vilken behörig läkare som förskrivit läkemedlet.

Kostnadsfrihet för läkemedel

Läkemedel som har förskrivits av läkare mot en allmänfarlig sjukdom och som läkaren bedömer minska risken för smittspridning är kostnadsfria för patienten (7 kap. 1 § smittskyddslagen 2004:168).

Avgörande för om ett läkemedel ska vara kostnadsfritt är, enligt lagens förarbeten, hur mycket det enskilda läkemedlet inverkar på smittspridningen. Finns det en vetenskapligt grundad anledning att tro att läkemedlet har effekt på smittspridningen genom att det t.ex. minskar smittsamheten hos sjukdomen eller hämmar tillväxten hos smittämnet bör läkemedlet vara kostnadsfritt för patienten.

Kostnadsfrihet gäller även om läkemedlet förskrivits enbart i behandlingssyfte men dessutom bedöms ha en biologisk effekt på smittspridningen. Detta gäller alltså även om effekten av läkemedlet i den enskilda situationen inte alls bedöms som viktig för en framgångsrik smittskyddsinsats. Däremot ska läkemedel som enbart har betydelse för behandling av sjukdomstillståndet som sådant eller eventuella följsjukdomar och komplikationer inte omfattas av kostnadsfriheten. Inte heller läkemedel som kan sägas ha endast indirekt betydelse för smittspridning omfattas av kostnadsfriheten, t.ex. läkemedelsbehandling för missbruk.

Kostnadsfrihet för undersökning, vård och behandling

Även undersökning, vård och behandling som läkaren bedömer minska risken för smittspridning [...] om det är fråga om en allmänfarlig sjukdom omfattas av kostnadsfriheten (7 kap. 2 § smittskyddslagen 2004:168).

Kostnadsfriheten bör omfatta de undersökningar som syftar till att klarlägga om en patient är smittad av en allmänfarlig sjukdom eller inte. Det bör i det sammanhanget finnas en rimlig klinisk eller epidemiologisk misstanke om att så är fallet. En indikation på att en sådan misstanke om allmänfarlig sjukdom finns kan t.ex. vara att läkaren – i avvaktan på svar på diagnostiska tester – ger patienten medicinska och praktiska råd om hur han eller hon ska undvika att utsätta andra för smittrisk eller t.o.m. beslutar om förhållningsregler för att förhindra smittspridning. Men enbart det faktum att en provtagning för en allmänfarlig sjukdom genomförts som led i en större undersökning innebär inte nödvändigtvis att besöket ska vara kostnadsfritt för patienten.

Läkarens beslut om kostnadsfrihet för patienten bör grundas på hans/hennes egen bedömning av situationen. Detta innebär bl.a. att patientens avsikt med besöket är av underordnad betydelse. Om läkaren anser att det finns skäl för misstanke om en smittsam sjukdom som omfattas av kostnadsfriheten ska patienten alltså inte betala patientavgift oavsett av vilken anledning patienten uppsöker läkaren.

Det är, enligt Socialstyrelsens uppfattning, viktigt att kostnadsfriheten tillämpas generöst vid förstagångsbesök för att på så sätt uppmuntra personer som kan sprida smitta att söka sjukvård.

Vid den fortsatta handläggningen av en patient som har en verifierad eller misstänkt allmänfarlig sjukdom – manifesterat genom att anmälan skett i enlighet med smittskyddslagens (2004:168) 2 kap 5 § – gäller fortsatt kostnadsfrihet för besök och åtgärder om det rör sig om åtgärder som läkaren bedömer minska risken för smittspridning. Det kan t.ex. vara fråga om kontroller av om patienten fortfarande smittar. Det kan också vara läkarbesök som är motiverade av att läkaren behöver följa upp hur patienten klarar av att hantera de medicinska och praktiska råd och förhållningsregler som patienten fått för att förhindra smittspridning.

Vård och behandling kan många gånger ha effekt både för den enskildes eget hälsotillstånd och för smittspridningen. Om läkaren bedömer att åtgärden/besöket medför att smittsamheten minskar eller hålls tillbaka bör åtgärden/besöket alltså omfattas av kostnadsfriheten även om effekten är av mindre betydelse.

I förarbetena till lagen sägs däremot att åtgärder som endast har indirekt betydelse för smittspridning inte bör omfattas av kostnadsfrihet enligt smittskyddslagstiftningen. Detta gäller bl.a. sådant stöd eller sådan hjälp den enskilde kan behöva t.ex. i form av psykologkontakt eller behandling för sitt missbruk (inklusive kostnader för läkemedelsbehandling, enligt ovan).

Ytterligare stöd för enhetlighet i tillämpningen

Det är alltså den behandlande läkaren som ska bedöma om ett läkemedel i det enskilda fallet minskar risken för smittspridning eller om undersökning, vård och behandling är motiverad av samma skäl. Detta kan ibland vara svårt att avgöra, särskilt för en läkare som inte regelmässigt handlägger patienter med allmänfarliga sjukdomar och därmed inte har specialkunskaper inom området.

För att uppnå enhetliga bedömningar bör smittskyddsläkaren vara tillgänglig för att stödja den enskilde läkaren i enskilda fall. I syfte att nå en likformig tillämpning av lagstiftningen planerar Socialstyrelsen att – tillsammans med Smittskyddsinstitutet – föra en kontinuerlig dialog med smittskyddsläkarorganisationen i dessa frågor. Bland annat mot bakgrund av den snabba utvecklingen inom läkemedelsområdet bedömer Socialstyrelsen att det inte skulle vara funktionellt att i författningen reglera t.ex. vilka läkemedel eller åtgärder som skall omfattas av kostnadsfriheten.

Socialstyrelsen klassificerar sin utgivning i olika dokumenttyper. Detta är *ett Meddelandeblad*. Det innebär att den innehåller information om lagar och förordningar, avgifter, beslut vid andra myndigheter, rättsfall och JO-uttalanden som riktas till huvudmän, vårdgivare och profession.

Denna information (art nr 2005-1-9) kan laddas ner och beställas från Socialstyrelsens webbplats: www.socialstyrelsen.se/publicerat. Den kan även beställas från Socialstyrelsens kundtjänst, 120 88 Stockholm, fax 08-779 96 67.
